

Bifolium

Nieuws over handschriften en oude drukken
ISSN: 0920-9360

Redactie: p/a Mediaevistiek / MRS, Rijksuniversiteit Groningen, Postbus 716, 9700 AS Groningen NL

48

OKTOBER 2006

TER INLEIDING

Mooie tentoonstellingen werden georganiseerd voor dit winterseizoen, waarbij in diverse breed opgezette cultuurhistorische evenementen ook substantieel aandacht aan boeken wordt geschonken. Opmerkelijk is de – op zeer korte termijn ingerichte – tentoonstelling van 'schatten' in de Landesbibliothek in Karlsruhe, die werd opgezet omdat plannen bekend werden om liefst 3500 middeleeuwse codices te gaan verkopen, afkomstig uit o.m. de Reichenau en andere Zuidduitse scriptoria (vgl. onder KARLSRUHE en VARIA).

Een kleinigheid betreft de financiën van Bifolium. Bij het volgende nummer voegen we weer een verzoek tot betaling van de abonnementsgelden, maar met ingang van het komende jaar verdwijnt de gebruikelijke acceptgiro. Steeds meer abonnees betaalden vaak per girotel en door IBAN en BIC kost dat ook vanuit het buitenland steeds minder. We zullen U in de toekomst een rekening op naam en nummer doen toekomen, maar wie al voordien wil gireren voor de volgende periode is hartelijk uitgenodigd.

TENTOONSTELLINGEN

BERLIJN, Pergamonmuseum, Museum für Islamische Kunst: *Randmale-riren in der islamischen Buchkunst*. 5 september 2006 – 7 januari 2007.

BRUSSEL, Koninklijke Bibliotheek, Nassaukapel, *Filips de Schone (1478-1506). De schatten van de laatste Bourgondische hertog*. 3 november 2006 – 27 januari 2007.

DEN HAAG, Museum Meermanno: *De Hypnerotomachia Polyphili. Een droom van een boek*. 23 september 2006 – 7 januari 2007. Venetiaanse (Aldus-)druk uit 1499 van dit raadselachtige boek staat centraal. Bijzonder is het exemplaar van de Franse vertaling gedrukt te Parijs in 1554 en daar in 1559 gekocht door Willem van Oranje.

EMDEN, Johannes a Lasco Bibliotheek: *William Morris und die Kelm-scott Press. Aus der Sammlung des Gutenberg-Museums Weltmuseum der Druckkunst Mainz*. 22 september 2006 tot 7 januari 2007.

HALLE/Saale, verschillende locaties: diverse tentoonstellingen n.a.v. 1200-jarig bestaan van de stad, o.a. 'Der grosse Kardinal - Albrecht von Brandenburg' (tegenspeler van Maarten Luther, 9 sep. - 26 nov.), 'Die Eroberung der Erde - Forschungsreisende, Missionare und Abenteurer' (18 juni - 3 dec.) en in het gerestaureerde gebouw van de Franckesche Stiftungen (10 okt 2006 - 8 april 2007), 'Reisen, Entdecken, Erinnern. Reiseliteratur der frühen Neuzeit', vgl. www.stadtjubiläum.de/index.php.

KARLSRUHE, Badische Landesbibliothek: 28 oktober - 25 november 2006: *Mittelalterliche Handschriften der Badischen Landesbibliothek: Europäisches Kulturerbe*. "Sonderausstellung", n.a.v. dreigende verkoop van groot deel van collectie – zie VARIA uit bibliotheken.

KEULEN, Erzbischöfliche Diözesan- und Dombibliothek: *Die Anfänge der Gesellschaft Jesu und das erste Jesuitenkolleg in Köln*. 5 oktober – 15 december 2006. Met pub.

LONDEN, British Library (in de nieuwe Folio Society Gallery) *The painted page: images of medieval life in the Luttrell Psalter*. 26 oktober 2006 – 7 januari 2007. Met publ. (BROWN). In de nieuwe tentoonstellingsruimte in voorhal van de bibliotheek, waar belangrijke schatten uit de BL zullen worden getoond. Met interactieve display.

LONDEN, British Library, *London: a life in maps*. 24 november 2006 – 4 maart 2007. Londen zoals nog nooit gezien, vanaf de Romeinse tijd tot nu, in kaarten etc. Met pub. (WHITFIELD).

MAAGDENBURG, Kunsthistorisches Museum: *Heiliges Römisches Reich deutscher Nation 962-1806: Von Otto dem Großen bis zum Ausgang des Mittelalters*. 28 augustus – 10 december 2006. Eerste deel van een tentoonstelling waarvan het tweede deel, onder de subtitel 'Altes Reich und neue Staaten 1495-1806' in het Deutsches Historisches Museum in Berlijn te zien is. Onder meer prachtige handschriften, zoals het Liuthar-evangelarium van ca. 1000. Info: www.dasheiligerreich.de.

MÜNCHEN, Bayerische Staatsbibliothek: *AußenAnsichten. Bucheinbände aus tausend Jahren*. 28 augustus - 15 december 2006. Tentoonstelling ter gelegenheid van de bijeenkomst van de Arbeitskreis Einbandforschung (AEB) in München. Rond 90 banden uit eigen bezit, van de Karolingse tijd tot de 20ste eeuw. Hieronder zijn zowel prachtbanden en kunstenaars-

banden als gebruiksbanden, zoals buidelboeken en koperten. Met catalogus, zie WAGNER.

MÜNCHEN, Pinakothek der Moderne: *Israhel von Mecklenem Kupferstiche - Der Münchner Bestand*. 14 september – 26 november 2006.

OLDENBURG, Landesbibliothek: *Gro e, fette Wale. Die Geschichte der Walfangst in Drucken der OLB*. 22 november 2006 – 12 januari 2007. Toont ook voorwerpen m.b.t. walvisvangst in 17de eeuw. Met pub. Info: www.lb-oldenburg.de.

PARIJS, Bibliothèque nationale de France: *Homère. Sur les traces d'Ulysse*. 21 november 2006 tot 27 mei 2007. Deze tentoonstelling werpt een nieuw licht op de *Illias* en *Odysee* door zich te focussen op Odysseus, de held die menselijkheid verkoos boven het boven- en onmenselijke. Te zien zijn ondermeer een editie van Homerus met annotaties van Chateaubriand, een van de oudste papyri met de tekst van de *Odysee* en aantekeningen van Racine bij het afscheid van Hector en Andromache.

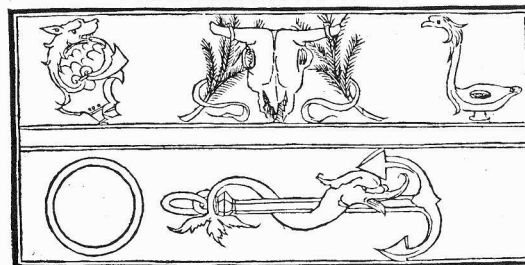
ROTTERDAM, Atlas van Stolk, Korte Hoogstraat 31: *Oud papier! Restaureren en bewaren van prenten*. 16 oktober tot 31 december 2006. Info: info@atlasvanstolk.nl.

WENEN, Österreichische Nationalbibliothek: *Küchenkunst und Tafelkultur. Kulinarische Zeugnisse aus der Österreichischen Nationalbibliothek*. - 5 november 2006.

WIESBADEN, Hessische Landesbibliothek: *Im mittelalterlichen Skriptorium. Wie Mönche Bücher machten*. 31 augustus - 30 november 2006.

WOLFENBÜTTEL, Herzog August Bibliothek: *Geschrieben und gemalt: Gelehrte Bücher aus Frauenhand*. 19 november 2006 tot 11 februari 2007. Op de tentoonstelling staan boeken uit het vrouwenklooster Lamspringe centraal; met publicatie (HÄRTEL).

PATIENTIA EST ORNAMENTVM CVSTO
DIA ET PROTECTIO VITAE.

Da l'altra partatele elegante scultura mirai. Vno circolo. Vna ancor^a
Sopra la staffangula dillaqle ferouoluea uno Delphino. Et qñti optimamèri
cufio li iterpretai. ΑΕΙ ΣΠΕΥΔΕ ΒΡΑΔΕΩΣ. Semp festina tarde.

Σπευδε βραδεως, festina lente (haast je langzaam). Motto in
drukkersmerk van Aldus Manutius, gebruikt in de 'Hypnerotomachia
Polyphili' (Venetië, 1499), te zien in DEN HAAG.

ANROOY, Wim van *Handschriften als spiegel van de middeleeuwse tekstcultuur*. Rede, op 16 december 2005 gehouden als hoogleraar Nederlandse letterkunde tot de Romantiek aan de Universiteit Leiden.

ARMSTRONG, Adrian & Malcolm Quainton (eds.) *Book and Text in France, 1400-1600. Poetry on the Page*. Ashgate, 2006. pp. 240, ills., geb. ISBN 0 7546 5590 3. £ 50.

BAYERISCHE Staatsbibliothek. *Inkunabelkatalog BSB Ink*. Band 6: Register, Teil 1: Druckregister, Konkordanz, Corrigenda. Wiesbaden, Reichert, 2005. 528 pp. ISBN 10: 3 89500 349 2 / 13: 978 3 89500 9. Band 7: Register, Teil 2: Beiträger, Vorbesitzer, Buchbinder. Beide door Bettina Wagner. Wiesbaden, Reichert, 2006. ca. 650 pp. ISBN 10: 3 89500 350 6 / 13: 978 3 89500 350 9. Registerdelen op de vijf catalogibanden van de Bayerische Staatsbibliothek.

BIRKHOLOZ, Daniel *The King's Two Maps. Cartography and Culture in Thirteenth-Century England*. Routledge, 2004. 290 pp. ISBN 0 415 96791 0. £ 45. Ook te verkrijgen als eBook: ISBN 0 203 50542 5. £ 45

BLOXAM, M.J. *A survey of late medieval service books from the Low Countries: implications for sacred polyphony, 1460-1520*. Ann Arbor, UMI, 2006. 515 pp., ills. Editie van proefschrift uit 1987.

BONDEELLE-SOUCHIER, Anne *Bibliothèques de l'ordre de Prémontré dans la France d'Ancien Régime. II. Edition des inventaires*. (Documents, études et répertoires 58 Histoire des bibliothèques médiévales 9-2). Paris, CNRS, 2006 568 pp., ills., geb. ISBN 2 271 06390 6. € 90.

BORGI, Elena *Gli Inconaboli. Accademia delle Scienze di Torino. I Libri dell'Accademia, vol. 1*. Firenze, Olschki, 2005. 108 pp. ills. ISBN 88 222 5450 3. € 16.

BOVEY, A. (ed.) *Under the Influence. The Concept of Influence and the Study of Illuminated Manuscripts* (Publications of the Research Centre for Illuminated Manuscripts). Turnhout, Brepols, 2005. 250 pp. ISBN 2 503 51504 5. € 65.

BRÄM, Andreas *Neapolitanische Bilderbibeln. Anjou-Buchmalerei von Robert dem Weisen bis zu Johanna I*. Wiesbaden, Reichert, 2006. Twee banden, circa 1008 pp., afb. in kleur en zwart-wit. ISBN 10: 3 89500 503 7 / 13: 978 3 89500 503 9. ca. € 248. Napolitaanse boekverluchting tussen 1310 en 1365.

BROWN, Michelle P. *The World of the Luttrell Psalter*. London, British Library, 2006, 96 pp., 50 ills. ISBN 07 1234 £ 9.95. Bij expositie in BL te LONDEN. Tegelijkertijd verschijnt, ook in de BL, een facsimile met commentaar van Michelle Brown (€295).

BUCHKULTUR im Mittelalter. *Schrift – Bild – Kommunikation*. ed. M. Stolz e.a. Berlin / New York, De Gruyter, 2005. 374 pp., ills. ISBN 978 3 11 018922 3; 3 11 018922 4. € 98. Feestbundel voor Hubert Herkommer.

CACOUROS, M. & M.-H. Congourdeau (eds.) *Philosophie et Sciences à Byzance de 1204 à 1453: les textes, les doctrines et leur transmission*. Met een inleiding door Jean Irigoien. Leuven, Peeters, 2006 (Orientalia Lovaniensia Analecta 146). 290 pp. ISBN 90 429 1671 0. € 70. Acten van de Table Ronde van het XXe Congrès International d'Études Byzantines, gehouden te Parijs, 2001.

CALDELLI, Elisabetta *Copisti a Roma nel Quattrocento* (Scritture e libri del medioevo, 4). Roma, Viella, 2006, 320 pp., ills. ISBN 88 8334 188 0. € 50.

CHARRON, Pascale *Le Maître du Champion des dames*. Paris, INHA / CTHS, 2004. 550 pp. ISBN 2 7355 0556 1. € 45.

CLEMENTE, Chiara (ed.) *I Manoscritti Miniati. Accademia delle Scienze di Torino. I libri dell'Accademia, vol. 2*. Firenze, Olschki, 2005. 144 pp., ills. ISBN 88 222 5451 1. € 19.

COULSON, F.T. & A.A. Grotans (eds.) *Classica et Beneventana. Essays presented to Virginia Brown on the occasion of her 65th Birthday* (Textes et Études du Moyen Âge 36). Turnhout, Brepols, 2006 pp. 500, ills. ISBN 2 503 52434 4. € 49. Tot 31 december 2006 intekenprijs € 41.

DEROLEZ, Albert *The Palaeography of Gothic Manuscript Books* (Cambridge Studies in Paleography and Codicology, 9) Cambridge, CUP, 2006. 324 pp., ills, geb. ISBN 30 521 80315 2. £ 19.99. Na twee gebonden edities (cf. Bif 42) dit prachtige handboek voor laat-middeleeuwse schrift nu ook in paperback.

DUKAN, M. *Les bibles hébraïques avant 1280* (Bibliologia, 22). Turnhout, Brepols, 2006. ca. 450 pp., ills. ISBN 2 503 52063 4. ca. € 70.

ERHART, Peter & Lorenz Hollenstein (eds.) *Mensch und Schrift im frühen Mittelalter*. St. Gallen, Stiftsarchiv, 2006. 180 pp., ills. ISBN 3 9523 018 1 7. SFr 40.

FELLOWS-JENSEN, Gillian & Peter Springborg (eds.) *Care and conservation of manuscripts*. (Care and conservation of manuscripts, 8). Copenhagen, Museum Tusulanum Press, 2005. 300 pp., ills. ISBN 87 635 0257 7. € 46,90. Proceedings van het achtste internationale seminar over dit onderwerp, waarin ondermeer de productie van perkament aan bod kwam,

de restauratie van door hitte beschadigd perkament, de studie van verflagen en nieuwe recepten voor het conserveren van leer en perkament.

GARBER, K. *Das alte Buch im alten Europa. Aus Spurensuche in den Schatzhäusern des alten Kontinents*. Paderborn/München, Fink, 2006. 765 pp. ISBN 978 3 7705 3234 6; 3 7705 3234 1. € 78.

GIESECKE, M. *Der Buchdruck in der frühen Neuzeit. Eine historische Fallstudie über die Durchsetzung neuer Informations- und Kommunikationstechnologien*. Frankfurt am Main, Suhrkamp, 2006. 960 pp. pb. ISBN 3 518 58456 1. € 39,90 (eerste uitgave in 1994).

GILLESPIE, Vincent *Looking in Holy Books. Essays on Late-medieval Religious Writing in England*. The University of Wales Press, 2006. ca. 272 pp. ISBN 0 7083 1857 6. £ 18,99. Breed scala religieuze Latijnse en volkstaal-teksten, met speciale aandacht voor de overdracht en receptie.

GOUSSET, M.-T. *Enluminures médiévales* (Mémoires et merveilles de la Bibliothèque nationale de France). Paris, BnF / France Loisirs, 2006. 176 pp., ills. ISBN 2 7177 2344 7; 2 7441 8796 8. € 24.

GREGORIO *Magno e l'invenzione del Medioevo*. Catalogo bij expositie (L.G.G. Ricci., ed.). Firenze, Galluzzo, 2006. 164 pp. € 45.

GUYOTJEANNIN O., J. Pycke & M.-M. Tock. *Diplomatique Médiévale* (L'atelier du Médiéviste). Turnhout, Brepols, 2006. 486 pp. ISBN 978 2 503 52351 4. € 35. Paperback van herziene editie uit 1995 (eerste druk 1993).

HÄRTEL, Helmar *Geschrieben und gemalt: Gelehrte Bücher aus Frauenhand. Eine Klosterbibliothek sächsischer Benediktinerinnen des 12. Jahrhunderts*. Wiesbaden, Harrasowitz, 2006. 112 pp., ills. ISBN 3 447 05487 5. € 29,80. Bij expositie in WOLFENBÜTTEL.

HARVEY, P.D.A. (ed.) *The Hereford World Map. Medieval World Maps and their Context*. London, BL, 2006. 376 pp., ills., geb. ISBN 07 1234 7607. £45. Vierentwintig bijdragen over deze belangrijke dertiende-eeuwse wereldkaart.

HELLINGA, Lotte (ed.) *Catalogue of Books Printed in the XVth Century Now in the British Library*. Met bijdragen van Paul Needham en John Goldfinch. Houten/'t Goy, Hes & De Graaf, 2006. Beschrijvingen van de collectie Engelse incunabelen van de BL, met een inleiding over de introductie en vroegste ontwikkelingen van de boekdruk in Engeland. Prijs tot 1 april 2007 € 950, vanaf die datum € 1250. Bij gelegenheid van de verschijning is er een symposium op 11 december 2006 (zie LONDEN). Hiermee verschijnt het laatste deel in de reeks catalogi van de incunabelen in de BL (voorheen British Museum, vandaar 'BMC'). De serie begon in 1908; in 2004 verscheen het Hebreeuwse deel (BMC XIII, vgl. Bif. 44).

HUNT, Elizabeth (Lisa) Moore *Illuminating the Border of French and Flemish Manuscripts, 1270-1310*. Routledge, 2007. 176 pp., geb. ISBN 0 415 97760 6. € 45.

LANGELLI, Attilio Bartoli *Notai. Scrivere documenti nell'Italia medievale*. Roma, Viella, 2006 (Libri di Viella, 56). 272 pp., ills. ISBN 88 8334 201 1. € 25.

L'ENGLE, Susan. & G.B. Guest (eds.) *Tributes to Jonathan J.G. Alexander. Making and Meaning in the Middle Ages and the Renaissance*. Turnhout, Brepols, 2006. ix + 532 pp., ills., geb. ISBN 1 872501 47 8. € 200.

LIBRI, *bibliotheca e lecture dei fratri mendicanti (secoli XIII-XIV)*. Spoleto, Fondazione centro Italiano di studi sull'alto Medioevo, 2005. 502 pp. ISBN 88-7988-929-X. € 55.

LUDWIG, O. *Geschichte des Schreibens. I. Von der Antike bis zum Buchdruck*. Berlin, de Gruyter, 2005. xi + 291 pp., ills., geb. ISBN 3 11 018301 3; 978 3 11 018301 6. € 88. Het tweede deel, over schrift tot tegenwoordig, is voorzien voor 2008.

MCKENDRICK, Scott *In A Monastery Library. Preserving Codex Sinaiticus and the Greek Written Heritage*. London, BL, 2006. 48 pp., ills. (kleur). ISBN 07 1234 9405. £6,95. Over ontstaan en context van het oudste complete bijbelhandschrift (ca. 1600 jaar oud).

MEYER, C. *Catalogue des manuscrits notés du Moyen Âge conservés dans les bibliothèques publiques de France* (Catalogue des manuscrits notés du moyen âge. Alsace, Franche-Comté et Lorraine, CMN 1). Turnhout, Brepols, 2006. 250 pp. ISBN 978 2 503 52379 8. € 50.

MURANO, Giovanna *Opere diffuse per 'exemplar' e pecia* (Textes et Études du Moyen Âge, 29). Turnhout, Brepols, 2006. 897 pp. ISBN 2 503 51922 9. € 69. Ongelooflijk veel gegevens bij elkaar gebracht (o.m. lijsten met bewijspplaatsen en beschrijving van de – meer dan 2800 - bewaarde exemplaren – met inbegrip materiaal van Jean Destrez (van vóór WO II).

ÖSTERREICHISCHE Nationalbibliothek Wien *Inkunabelkatalog. ÖNB Ink. Band 1. A-B*. Bewerkt door Otto Mazal en Konstanze Mittendorfer. Wiesbaden, Reichert, 2004. 792 pp. ISBN 10: 3 89500 386 7 / 13: 978 3 89500 386 8. € 248.

PENDERGAST, John S. *Religion, Allegory, and Literacy in Early Modern England, 1560-1640. The Control of the Word*. Ashgate, 2006. 198 pp., ills., geb. ISBN 0 7546 5147 9. £ 45.

Buidelboek uit Tegernsee, tweede helft vijftiende eeuw (München, Bayerische Staatsbibliothek, Clm 19309, te zien in MÜNCHEN, vgl. WAGNER).

REIDEMEISTER, Johann *Superbia und Narziss. Personifikation und Allegorie in Miniaturen mittelalterlicher Handschriften*. Turnhout, Brepols, 2006. 229 pp., ill. ISBN 978 2 503 52018 6. € 100.

REYNHOUT, L. *Formules latines de colophons* (Bibliologia, 25). Turnhout, Brepols, 2006. 2 vols., 763 pp. ISBN 978 2 503 52454 2. € 80. Voorbeeld van 'codicologie quantitative', waarbij veelal als anekdotisch materiaal beschouwde informatie – op basis van vele jaren werk – in samenhang wordt gepresenteerd.

ROBERTS, Jane *A guide to scripts used in English writings up to 1500*. Londen, The British Library, 2006. ISBN 07 1234 8840, 328 pp. ill., geb. £40.

SALMAN, Jeroen *'Zijn Marsie, en zijn stok, Aanschouwer sta wat stil'. Ontmoetingen met rondtrekkende boekverkopers*. Leiden, Mostert & Van Onderen!, 2006. pp. 31, ill. ISBN-10: 90 78531 01 0; ISBN-13: 978 0 78531 01 2. € 12. Tekst van de 15de Bert van Selm-lezing.

SCAFI, Alessandro *Mapping Paradise, A History of Heaven on Earth*. Londen, BL, 2006. 416 pp., ill., geb. ISBN 07 1234 8778. £35. Het beeld van het paradijs vanaf het begin van het christendom tot nu.

SCATTERGOOD, John *Manuscripts and ghosts: essays on the transmission of medieval literature in England*. Dublin, Four Courts Press, 2005. 240 p., ill. ISBN 1 85182 930 X. € 65.

SCOTT-STOKES, C. *Women's books of hours in medieval England*. Woodbridge, Boydell & Brewer, 2006. 192 pp., ill., geb. ISBN 1 843840 70 7. £ 80.

STAMMBERGER, Ralf M.W. *Scriptor und scriptorium. Das Buch im Spiegel mittelalterlicher Handschriften*. Adeva, Graz, 2003. 134 pp., ill. ISBN 3 201 01797 3. € 49.

STOCK, Jan van der *Early prints in the Royal Library of Belgium*. Turnhout, Harvey Miller Publishers, 2006. 585 pp., 574 ill. ISBN 1 872501 29 X. € 165. Catalogus van een deel van de uitzonderlijk rijke collectie vroege drukken in de KB België. Speciale hoofdstukken zijn gewijd aan de anonieme houtsneden, de Noordelijke gravures uit de 15de eeuw, de Italiaanse niello-drukken en vroege Italiaanse gravures.

STONES, Alison *A Survey of manuscripts illuminated in France. Gothic*

manuscripts, 1260-1320. Londen, Harvey Miller / Turnhout, Brepols, 2006. ca. 600 pp., ill. ISBN 1 872501 95 8. € 240.

TREMP, Ernst e.a. *Frauen im Galluskloster. Katalog zur Ausstellung in der Stiftsbibliothek*. St.Gallen, 2006. 152 pp., ill. ISBN 3 906616 77 0. CHF 15.

VANWIJNSBERGHE, D. *'Moult bons et notables'. Jean Sermont et l'enluminure tournaisienne à l'époque de Robert Campin (vers 1380-1430)* (Corpus of illuminated manuscripts 17. Low Countries series, 12). Leuven, Peeters, 2006. ISBN 90 429 1758 X.

WAGNER, Bettina *Außen Ansichten. Bucheinbände aus 1000 Jahren aus den Beständen der Bayerischen Staatsbibliothek München*. Wiesbaden, Harrasowitz, 2006. 200 pp., ill. € 38. (Bij expositie in MÜNCHEN en alleen daar: € 20).

WHITFIELD, Peter *London: a life in maps*. Londen, British Library, 208 pp., 200 kl. ill. ISBN 0712349189 (geb.: £ 25), 0712349197 (pb: £14.95), bij gelijknamige tentoonstelling in LONDEN.

WIJERDA, Lydia S. *Catalogus van de handschriften, incunabelen en postincunabelen uit het bezit van de orde der minderbroeders-kapucijnen in Nederland, nu aanwezig in de Bibliotheek van de Theologische Faculteit Tilburg* (Miscellanea Neerlandica, 36). Leuven, Peeters, 2006. 352 pp + 23 afb. in kleur. ISBN 90 429 1663 x. € 37. Met de publicatie van deze catalogus kan ook de formele overdracht worden geëffectueerd (zie VARIA, Tilburg).

WITTEK, Martin *Inventaire des manuscrits de papier du xve siècle conservés à la Bibliothèque Royale de Belgique et de leurs filigranes. Tome IV: Manuscrits datés (1481-1500)*. Brussel, Bibliothèque Royale de Belgique, 2006. 121 pp., afbb. van papiermerken. ISBN 2 87093 159 X. Inventaris van de 51 papieren manuscripten uit de betreffende periode, met aansluitend statistische gegevens, waarmee alle (uiteraard papieren) manuscripten uit de Brusselse reeks van de Manuscrits Datés van België tot en met 1500 bewerkt zijn – een groot compliment waard!

CONGRESSEN EN EVENEMENTEN

ENGLISH SHORT TITLE CATALOGUE

Onder de titel 'English Short Title catalogue: New Opportunities – New Challenges' organiseert de British Library samen met de EST North America op maandag 30 oktober 2006 een eendaags congres. Aanleiding is de vrije toegankelijkheid van de ESTC via de website van de British Library vanaf de herfst van 2006. Info: Teresa Harrington, British & Early Printed Collections, tel. +44 (0)20 7412 9985; teresa.harrington@bl.uk.

PRINTING IN ENGLAND: THE FIRST 25 YEARS

Op maandag 11 december organiseert de British Library een eendaags congres ter gelegenheid van de presentatie van deel 11 van de *Catalogue of Books printed in the XVth century Now in the British Library (BMC)*, samengesteld door Lotte Hellinga (zie HELLINGA). Sprekers zijn onder anderen A. Edwards, J. Boffey, P. Needham en M. Bell. De toegang is vrij, maar aanmelding is wel noodzakelijk. Voor meer informatie: Teresa Harrington, British & Early Printed Collections, tel. +44 (0)20 7412 9985; teresa.harrington@bl.uk.

TEXTUAL SCHOLARSHIP AND THE MATERIAL BOOK. COMPARATIVE APPROACHES

Londen, University of London, School of Advanced Studies, 23 tot 25 november 2006. Congres over de relatie tussen tekstkritiek en de studie van boeken als tekstdragers. Aan de orde komen onderwerpen als het materiële boek, toegang tot teksten en toegang tot archieven, tekstkritiek en boekgeschiedenis; de geschiedenis van het lezen en de 'materiële' receptie. Informatie: Institute of English Studies, School of Advances Study, University of London, Senate House, Malet Street, London WC1E 7HU; Wim van Mierlo, wim.van-mierlo@sas.ac.uk.

MANUSCRIPTS AND THEIR USERS

Bij het afscheid van Anne Korteweg als conservator Middeleeuwse handschriften aan de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag is een tweedaags internationaal congres voorzien, op 8 en 9 maart 2007, te houden in de KB waaraan zij zolang verbonden was. Informatie en aanmelding: Monique.Baardman@KB.nl.

TEACHING WRITING, LEARNING TO WRITE

Londen, University of London, Senate House; XVth Colloquium of the Comité International de Paléographie Latine & APICES, 2 tot 5 september 2008. O.m. psychologie en sociologie van middeleeuwse kopiist. Thema's als: hoe leerde een kopiist schrijven; wat was de sociale en culturele betekenis van de keuze voor een bepaald type schrift; werd schrift beïnvloed door mode-kenmerken. Info. secr. CIPL: pamela.robinson@sas.ac.uk.

VARIA

DREIGENDE HANDSCHRIFTENVERKOOP IN KARLSRUHE

De Landesregierung van Baden-Württemberg heeft het nefaste idee opgevat om een groot deel van de middeleeuwse handschriften uit Zuid-Duitse kloosters, die al meer dan twee eeuwen berusten in de vroegere Hof- en thans Landesbibliothek te Karlsruhe, te gaan verkopen. Met de verhoopde opbrengst zouden dan heel andere zaken bekostigd kunnen worden. Het gaat om rond 3500 manuscripten die tot het Europese en wereldcultuurgoed horen. Stormen van protest rezen in vakkringen en daarbuiten, en men spreekt zelfs van een "Kulturgüterstreit" vgl. <http://www.blb-karlsruhe.de/blb/blbhtml/aktuelles/aktuellinfo.html#handschriften>). Tot eind november is een tentoonstelling met schatten ingericht (vgl. <http://www.blb-karlsruhe.de/blb/blbhtml/2006/ausstellung-handschriften.php>). De zaak is heel ingewikkeld, het gevaar is (nog) geenszins bezworen maar via <http://www.lvbaden.de/a/web/unterschriftenaktion.html> kan men zich informeren of eventueel bij het protest aansluiten.

OVERDRACHT ZWOLS CULTUURGOED AAN HCO

Op donderdag 19 oktober worden de bibliotheken uit de twee Zwolse schuilkerken en de altaarmissalen van de Onze Lieve Vrouweparochie te Zwolle officieel in bewaring gegeven aan het HCO (Historisch Centrum Overijssel). Het grootste deel van deze collectie was al eerder overgedragen aan het toenmalige Gemeentearchief Zwolle. Nu worden ook de bijzondere stukken en de altaarmissalen, die nog steeds in het bezit waren van de parochie, overgedragen. Het HCO heeft de collectie inmiddels laten opnemen in de Overijsselse Centrale Catalogus en Pica. Bovendien zijn er plannen om de collectie verder te laten onderzoeken.

HANDSCHRIFTEN EN OUDSTE DRUKKEN VAN KAPUCIJNEN NU IN TILBURG
Met de officiële presentatie van de gedrukte catalogus van de collectie van de minderbroeders-kapucijnen in Nederland (de 'collectie Den Bosch', zie WIERDA), zal op 8 december 2006 deze verzameling handschriften, incunabelen en postincunabelen – waaronder verrassend materiaal – officieel overgedragen worden aan de Bibliotheek van de Theologische Faculteit (TFT) van de Universiteit van Tilburg. Al eerder, in 1975, waren de recentere werken overgedragen.

IRHT WEER OPEN / REVUE D'HISTOIRE DES TEXTES

Het Institut de Recherche et d'Histoire des Textes (IRHT) is weer open op het vertrouwde adres (40, Avenue d'Iéna, 75116 Parijs), na een ingrijpende verbouwing. Het huisorgaan, de *Revue d'Histoire des Textes* wordt vanaf nu uitgegeven door Brepols, onder de naam *Revue d'Histoire des Textes, Nouvelle Série*. Het tijdschrift biedt een podium voor artikelen die materiaal aandragen dat als grondslag kan dienen voor een kritische teksteditie van teksten uit het Griekse, Latijnse, Romaanse en Oosterse taalgebied die vóór 1500 zijn geschreven. Bovendien worden studies en edities van korte teksten en onuitgegeven fragmenten opgenomen. Per jaar verschijnt één nummer. Ieder nummer gaat vergezeld van een index op geciteerde handschriften. € 88 voor Europa, daarbuiten € 99.

PERSONALIA, UIT BIBLIOTHEKEN

HANDSCHRIFTEN UB VRIJE UNIVERSITEIT AMSTERDAM

Per 1 juni 2006 is prof. dr A.A. den Hollander (ook) hoofdconservator van de UB van de Vrije Universiteit te Amsterdam. Hij is voortaan ook bereikbaar via a.a.den.hollander@ubvu.vu.nl. Sandra van Daalen werd per 1 oktober 2005 assistent-conservator, naast Jos van Heel (die ook nog steeds – deels – aan museum Meermano-Westreenianum in Den Haag verbonden is).

BIFOLIUM is een informatieblad over activiteiten rond handschriften en oude drukken. Het bevat zoveel mogelijk gegevens over tentoonstellingen, catalogi, conferenties, workshops, bijeenkomsten van codicologen en bibliografen. Bifolium verschijnt tweemaal per jaar, in april en oktober. Een abonnement kost momenteel € 10 per vier nummers (twee jaargangen), over te maken naar girorekening 33 50 785 (Postbank Arnhem-NL). Voor instellingen met gecompliceerde administratieve eisen is € 10 per jaar verschuldigd. Na opgave van naam en adres bij de redactie ontvangt men een rekening.

Mededeling voor onze abonnees in het buitenland: Omdat de kosten voor buitenlands betalingsverkeer buitensporig hoog uitvallen, vragen wij U om Uw betaling bij voorkeur zo te regelen dat de transferkosten voor Uw rekening komen. Voor internationaal bankverkeer is een referentie nodig naar IBAN: NL33 PSTB 0003 3507 85, BIC-CODE: PSTBNL21 tnv Bifolium, Afdeling Middeleeuwse en Renaissance Studies (MRS), RU Groningen, Groningen). Dank U.

Message for our Foreign subscribers: As the charges for collecting your subscription are very high (up to € 7 – 10 or even more!), we would like to ask you to mention on your cheque or International PO-money order that the costs of transfer are yours. For international banking references to IBAN: NL33 PSTB 0003 3507 85, BIC-CODE: PSTBNL21 in the name of Bifolium, Department of Medieval & Renaissance Studies, PO Box 716, 9700 AS Groningen – The Netherlands are most helpful. Thank you.

Red. Jos.M.M. Hermans [+31]50 3636114, fax: 3637263, j.m.m.hermans@rug.nl, L.S.Wierda, lswierda@home.nl en W.C.M. Wüstefeld, wwustefeld@zonnet.nl.

HANDSCHRIFTEN KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK DEN HAAG

Met een internationaal congres op 8 en 9 maart 2007 zal Anne Korteweg afscheid nemen van de KB (zie CONFERENTIES). Per 1 september 2006 werd haar (parttime) opvolger, dr Katherine (Kate) Rudy benoemd, naast Ed van de Vlist, die al eerder (cf. Bif. 46) werd aangesteld. Inmiddels is ook de nieuwe raadpleegruimte voor bijzondere collecties in de KB min of meer gereed; de KB als geheel nog niet.

DIGITALIA

BIBLIOGRAFIE GAZETTE DU LIVRE MEDIEVAL (GLM) ONLINE

De volledige bibliografie van de Gazette (vanaf nr. 1, 1983 tot het meest recente nummer) kan worden doorzocht op de website: www.palaeographia.org/glm/glm/htm.

SANKT GALLEN ONLINE

De Stiftsbibliotheek in St.Gallen met haar 2100 handschriften (waarvan ruim 400 van voor het jaar duizend) werkt onder de titel 'Codices Electronici Sangallensis' (CESG) aan een virtuele bibliotheek op internet: hele handschriften, in hoge resolutie met korte beschrijvingen en op verschillende wijzen ontsloten. Zoals met Zwitsers te verwachten, met toegangen in Frans, Duits, Engels en Italiaans (in te stellen met de extensie 'de', 'fr', 'en' of 'it') cf.: <http://www.cesg.unifr.ch/en>. Een fascinerende wereld van prachtig beeldmateriaal komt ter beschikking – thans zijn al 102 handschriften gedigitaliseerd (al meer dan 40.000 bladzijden staan op het web): http://www.cesg.unifr.ch/images/header_virtbib.jpg.

OVIDE MORALISÉ IN BRUGGE

Sinds 15 juni 2006 is het mooiste en kostbaarste gedrukte boek van de Stadsbibliotheek Brugge online tentoongesteld. De incunabel *Ovide moralisé*, in 1484 gedrukt in Brugge door Colard Mansion, is een middeleeuwse bewerking van de Metamorfozen van de Latijnse dichter Publius Ovidius Naso. Mansion's wiegedruk geldt als de 'schitterendste incunabel gedrukt in de Nederlanden'. Te zien op www.historische-bronnenbrugge.be.

SCHOENBERG DATABASE VAN HANDSCHRIFTEN

De Schoenberg Database of Manuscripts Sales omvat meer dan 75.000 doorzoekbare ingangen van handschriften van vóór 1600. De database is bedoeld als een hulpmiddel bij het lokaliseren en identificeren van informatie over bepaalde handschriften en bij het bepalen van de herkomst en geschiedenis van handschriften. Ze bevat bibliografische informatie verzameld uit meer dan 4000 catalogi van 400 handelaren en veilinghuizen sinds het begin van de 19de eeuw. Er zijn 29 zoekvelden die het mogelijk maken toegang te krijgen tot de handschriften door middel van descriptieve (catalogusnaam, -nummer, prijs et cetera) en uiterlijke kenmerken (aantal bladen, afmetingen, illustraties et cetera). De database wordt regelmatig bijgewerkt, waarbij nieuw materiaal en nieuwe informatie wordt ingevoerd door onderzoekers, verzamelaars, curatoren en handelaren. Zie dewey.library.upenn.edu/sceti/sdm.

TRANSFORMING THE MEDIEVAL WORLD

Uses of Pragmatic Literacy in the Middle Ages is de titel van een cd-rom en boek over de veranderingen die tussen de elfde en vijftiende eeuw plaatsvonden in de wijze waarop teksten werden overgeleverd. Cd-rom en het boek presenteren deze veranderingen door teksten en beelden uit de betreffende periode met elkaar te verbinden, met uitgebreide commentaren. Voor het afspelen van de cd-rom is USML 6 vereist. Turnhout, Brepols, 2006. ISBN 978 2 503 51166 5 (boek en cd-rom samen) ca. € 60.